

1977. 41. sz.; SZENTMIHÁLYI SZABÓ Péter, Időtlen költészet, ~ hatvanéves, ÉI 1979. 19. sz.; POMOGÁTS Béla, Álom és való, ÚI 1982.; KABDEBŐ Lóránt, Közdelem a démonnal, Kort, 1983; FERENCZI László, A nagy kaszás, Kort 1986; CSÁNYI László, Számvetés műltről és jelenről, ÚI 1987; HATÁR Győző, Két könyvről, Életünk 1988; KABDEBŐ Lóránt, Pokoltánc szarvasokkal. Életrajzi beszélgetés, ÚI 1991.

B. M.

JANOVICS Jenő (Ungvár, 1872. dec. 8.–Kolozsvár, 1945. nov. 16.): színész, színigazgató. A színiakadémián 1894-ben nyert oklevelet. Miskolc és Temesvár után 1896-ban Kolozsvárra szerződött. 1902–05-ben a szegedi, 1905-től a kolozsvári színház igazgatója, 1918 után az erdélyi m. színjátszás fenntartója. A kolozsvári nyári színikört saját költségén téliésítette. A m. film egyik megteremtője. Közreműködött a Szegedi Szabadtéri Játékokban (1936–38).

M. Csiky Gergely élete és művei, 1–2, Kvár, 1902; A magyar dráma irányai, 1907; A magyar dráma fejlődése, 1913; A Farkas-utcai színház, 1941; A Bánk bán nyomában, Kvár, 1942.

Ir. IMRE Sándor, ~ és a színház, Kvár, 1922; ~ dr. harmincéves színészi és huszonkét éves igazgatói jubileuma, összeáll. IMRE Sándor, uo., 1924; BÁLINT Lajos, Karzat és páholy, 1967; JORDÁKY Lajos, ~ és Poór Lili, Bk., 1971; CENNER Mihály, ~ = Színészarcok a közelműltből, összeáll. ILLÉS Jenő, 1968; JORDÁKY Lajos, Az erdélyi némafilmgyártás története, 1980.

Ce. M.

JANTSO Ferenc (Gelence, 1744. ?–Marosvásárhely, 1800. jún. 7.): minorita iskoladrámaíró. Nagybányán, Aradon, Nyírbátorban tanult, Kolozsvárt elkész és tanár, majd Kantán tanított. Firtoson lelkész, Marosvásárhelyen házfőnök. Kéziratos műveit a *Liber Scholarum* c. iskoladráma-gyűjtemény őrzi (KLTE könyvtára).

M. Kantán bemutatott iskoladrámái: Anastasius, 1772; Kincses Naso, fősvény öreg ember, 1774; Declamatio quadragesimalis, 1775; Szent István, a magyarok királya, 1776; A gazdag és a szegény, 1778; Szent Paulinus, a fogollyszabadító, 1779.

Ir. KILIÁN István, Iskoladráma-gyűjtemény a Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárában, KvKt 12, Debrecen, 1979; RMDE 18, 2, 1989.

Ki. I.

JANUS PANNONIUS; *Johannes de Chesnicze*; *Csezmiczei János* (? , 1434. aug. 29.–Medvevár [Zágráb m.], 1472. márc. 27.): költő. Körös m.-i (Szlavónia) középnemesi család fia, apja Pál, anyja Borbála, Vitéz János húga. Apját korán elveszítette, Vitéz János

nevelte; 1447-ben Ferrarába küldte Guarino da Verona iskolájába. Kitént a klasszikus nyelvekben és a humanista tudományokban, verselő készségét Itália-szerte elismerték. 1451-ben rövid időre hazatért Váradra, kanonoki javadalmat kapott. 1454–58-ban Padovában kánon- és római jogot tanult, doktori fokozatot szerzett. 1455-ben hazajött, Bécsújhelyen részt vett a császári birodalmi gyűlésen, kapcsolatba került Enea Silvio Piccolominivel. 1457-ben titeli prépost. 1458-ban Rómában pápai kedvezményeket nyert. Egykori tanuló társa, Galeotto Marzio, meghívta szülővárosába, Narniba. Padovában Mantegna kettős portrét festett róluk. ~ Firenzében fölkereste Cosimo de Medicit és Poggio Bracciolinit. 1458-ban Vitéz hívására hazatért, hogy részt kapjon Mátyás alatt a közéletben. 1458-tól királyi személynök, 1459–1472 között pécsi püspök, 1461–64-ben a királyné kancellárja. A király mellett, hadjáratai során is, diplomáciai leveleket fogalmazott, követekkel tárgyalt. Tüdőbaja már ekkor mutatkozott. 1465-ben követ Velencében és Rómában a török elleni segély ügyében. Pápai engedélyt szerzett Vitéz pozsonyi egyeteméhez. Firenzében megismerkedett Marsilio Ficínóval és az újplatonizmussal. Kódexeket vásárolt magának és a királynak. 1467-ben a király kíséretében volt az erdélyi lázadók leverésekor. 1467–69-ben főkincstartó. 1468-ban részt vett a Podjebrad cseh király elleni hadjáratban, 1469-ben Olomoucban Mátyás cseh királlyá választásán. 1469–70-ben szlavón bán. 1470. febr.-jában még a király környezetében volt, de 1471-ben (?) Vitézzel a Mátyás elleni összeesküvés vezetője lett. 1471 telén Nyitrán a leleplezés után is ellenállt. Itália felé menekülve halt meg. A később kiengesztelődött király Péccsett eltemettette, verseit Váradra Péterrel összegyűjtette a Corvina könyvtár számára. ~ ~ ferrarai diákéveiből több száz lat. epigramma maradt fenn. Témájuk a diákok költői versengése, köztöködése, valódi vagy fiktív erotika, a polgári élet alkalmosult fölliratai, ajánló, üdvözlő és gyászversek. Mintájuk Martialis és Beccadelli; a disztichon, jambus vagy hendekaszillabus formáiban is követte őket. Fordított görögből, olaszról latinra. Ez utóbbiak ismeretlenek. Az Este-udvar ün-

nepségeire epithalamiumokat írt. 1452-ben mint ünnepelt fiatal költő megrendelésre köszöntötte ferrarai látogatásakor III. Frigyes császárt (*Pro pacanda Italia*). Kérésre írta terjedelmes panegyricusait is: 1450-ben *Ad Ludovicum Gonzagam*, 1452-ben *Ad Renatum*. 1454-ben elkezdte a diákevek emlékeit földolgozó *Guarino-panegyricust*. Korai elégiáinak szövege még a klasszikus példatárból való, de hangulati indíttatása már egyéni. 1454-ben padovai tanulmányai elején versben (*Valedicit Musis*) jelentette be, hogy a jogtudomány kedvéért föl hagy a költészettel. Ebből az időből valóban csak néhány alkalmi verse ismeretes. Kivétel a dicsőítő ének: Jacopo Antonio Marcello podestára írt 2923 soros panegyricusát ő maga is nagyra tartotta. Plutarkosz *Moraliájából* két prózai fordítása is készült. Mo.-i költői korszakának nyitánya a régi otthonától, Váradtól búcsúzó verse (*Abiens valere iubet sanctos reges Varadini*), a hőfölte m. táj első költői ábrázolása. Néhány itthoni verse Mátyás király politikáját szolgálta. A török elleni háborúra buzdított egy Pszeudo-Démoszthenész fordítása. Testi-lelki szenvedéseiről tanúskodnak elégiái; *Blasio militanti Janus febricitans* (1458), *Threnos de morte Barbarae matris*, *Invehitur in Lunam* (1463), *De se aegrotante* (1464). Sírföliátát is megírta: „Itt nyugszik Janus, kivel ősi Dunánkhöz először jötték a szent Helikón zöldkoszorús szűzei” (Kálnoky László ford.). 1465-ben itáliai követjárása után munkakedve visszatért. Galeotto ismét a környezetében volt. Humanista mintára összegyűjtötte leveleit (*Hédervári-kódex*). Újabb elégiái kiújuló betegségéről tanúskodnak. *Conquaestio de aegrotationibus suis* és *Ad animam suam* (1466) az újplatonizmus tanításának költői foglalata. Elégiáinak gyűjteményét elküldte Marsilio Ficinónak. Démoszthenészt és Plutarkoszt fordított. 1469-ben befejezte a Guarino-panegyricust. Utolsó elégiái közül való 1468 csapadékos őszén a vízőzön víziója (*De inundatione*). Epigrammái szerint költészete környezetében visszhang nélkül maradt. Társtalanságát a túl korán virágzó mandulafa képebe sűrítette (*De amygdalo in Pannonia nata*). Az elfáradt költőre vonatkozatható a *De arbore nimium foecunda* is, amely összefoglalja az egykor hirtelen nagyra növő,

virágjában fagytól fenyegetett, javakorban dús termése alatt megroppant költő egész pályáját. – Kortársai leginkább epigrammáit csodálták. Ő maga nagyepikával szeretett volna nevét megörökíteni. Hunyadi Jánosról tervezett eposzt. *Annales* c. műve csak említésből ismert. Fönnmaradt epikus szerzeményei az ókori mintaképek alapos ismeretét bizonyítják, de a nagy anyag összeszerkesztése általában nem szerencsés. A modern kor olvasójához elégiái állnak legközelebb. E műfaj végigkíséri pályáját, költői fejlődése ebben szemlélhető. ~ tudatos költő; azt vallotta, hogy elsőként ő hozta a Duna mellé a humanista poézist, és ezzel lett Pannonia része az Európában egy nyelvet beszélők szellemi közösségének. Ő „az első nagy magyar lírikus, bár egy magyar nyelvű vessor sem maradt utána, csak latinul énekelt” (Gerézdi Rabán). – Verseinek hazai ismeretéről a 15. sz. végétől vannak adatok. 1472-től egy-egy verse, 1512-től kotelei jelentek meg. Velencében és Rómában is foglalkoztak a gyűjteményes kiadás gondolatával. Életművének gondozásában Adrianus Wolphardusé és Zsámboky Jánosé a legnagyobb érdem. Verseit horvátra (Nikola Sop, Zágráb, 1951), németre (Claude d'Acy, Bécs, 1965; Engl Géza, 1984), franciára (szerk. Kardos Tibor, 1973), angolra (Anthony A. Barrett, 1985; Ian Thomson, Bloomington, 1988) fordították. 1951-ben róla nevezték el a pécsi városi múzeumot, 1982-ben a pécsi egyetemet. Szobrát, Borsos Miklós alkotását, 1972-ben állították fel Pécsen.

Kiad. Jani Pannonii Opera, kiad. ZSÁMBOKI János, Bécs, 1569; hasonmása 1972); Jani Pannonii poemata, 1–2, kiad. KOVÁSZNAI Sándor-TELEKI Mihály, Utrecht, 1784; ÁBEL Jenő, Adalékok a humanizmus történetéhez Magyarországon, 1880; HORVÁTH János, – ismeretlen versei a Sevillai-kódexben, ItK 1974; Ö. M. (lat.-m.), kiad. V. KOVÁCS Sándor, 1987; Magyar költő magyarul, ford. BERCZELI Anzelm Károly, 1934; ~ költeményei, ford. HEGEDŰS István, 1938; ~ válogatott versei, szerk. GERÉZDI Rabán-KÁLNOKY László, 1953; Magyar humanisták levelei, szerk. V. KOVÁCS Sándor, 1971; Epigrammata lasciva, Pajzán epigrammák, szerk., ford. CSORBA Győző 1986.

Ir. ÁBEL Jenő, ~ életéhez és műveihez, EPHK 1879; PAIS Dezső, ~ Eranemusa és a latin klasszikusok, EPHK 1919; JUHÁSZ László, De edendis Iani Pannonii operibus, quae supersunt omnibus, Szeged, 1929; HUSZTI József, ~, Pécs, 1931; KARDOS Tibor, ~ bukása, Pécs, 1935; FENICZY György, Claudius Claudianus és ~ panegyri-

cus költészete, 1943; GERÉZDI Rabán, Egy költői hírnév története, ItK 1962; uő, ~ MTA I. OK 1964; uő, ~től Balassi Bálintig, 1968; JUHÁSZ László, ~ epigrammáinak szövegkritikájához és hermeneutikájához, FK 1968; ~. Tanulmányok, szerk. KARDOS Tibor-V. KOVÁCS Sándor, 1975; KOCZISZKY Éva, Az újlatin tárgyias költészet megszületése ~ elégiáiban, ItK 1979; BIRNBAUM, Marianna D., ~ Poet and Politician, Zágráb, 1981; CSAPODI Csaba, A ~ szöveghagyomány, 1981; TÖRÖK László, Catullus hatások ~ költészetében, ItK 1986; VADÁSZ Géza, Ovidius Fasti című művének hatása ~ költészetére, ItK 1987-88. R. Sz. Á.

Janus Pannonius (1947): olasz nyelvű hungarológiai folyóirat. 3 száma jelent meg Kardos Tibornak, a Római M. Akadémia igazgatójának szerkesztésében. Szerzői főként a M. Akadémia ösztöndíjasai: Balázs Béla, Illyés Gyula, Kerényi Károly, Lukács György, Cs. Szabó László stb., de közreműködtek olasz művészek, irodalomtörténészek: Carlo Muscetta, Alberto Savinio, Leonardo Sinisgalli, Folco Tempesti, Roman Vlad stb. is.

Ir. SÁRKÖZY Péter, Gli studi ungheresi in Italia = Rivista di Studi Ungheresi, 1, 1986, 2, 1987. S. P.

Janus Pannonius Irodalmi Társaság (1931. jún. 10.-1944; 1987-): Dunántúl és Pécs város irodalmi és művelődési életének fejlesztésére alapított társaság. Fő kezdeményezője Lovász Pál, a ~ későbbi titkára. Első elnöke Surányi Miklós. Felolvasóelőlésein a fiatal helyi alkotók mellett a kor legjobb írói szerepeltek (Dsida Jenő, Halász Gábor, Kodolányi János, Móricz Zsigmond, Németh László, Szabó Lőrinc). A ~ jelentős könyvkiadói tevékenységet folytatott: mintegy húsz könyvet jelentetett meg, 1941-től kiadta a Sorsunkat. 1945. nov. 18-án Batsányi Társaság névvel újjáalakult, és 1949-ig folytatta tevékenységét. 1987. szept. 29-én ~ néven ismét egyesület alakult Pécsen.

Ir. LOVÁSZ Pál, Emlékeim a ~ról, Je 1963; VÁRKONYI Nándor, Pergő évek, 1976; HORVÁTH Veronika, Fejezetek a ~ történetéből = Baranyai helytörténetírás, Pécs, 1979. T. T.

Janus Pannonius Tudományegyetem (JPTE): Pécsen működő felsőoktatási intézmény. 1367-ben Nagy Lajos király Pécsen állította fel az első m. egyetemet. A 15. sz.-ban külön jogi és teológiai főiskola működött a városban. 1785-ben II. József Pécsre

helyezte a győri Királyi Akadémiát, amely 1802-ben visszakerült eredeti székhelyére. 1833-ban Szepessy Ignác püspök létrehozta a pécsi akadémiát jogi és bölcséleti karral. 1921-ben a pozsonyi Erzsébet Tudományegyetemet Pécsre helyezték; itt 1923-tól jogi, orvosi, bölcsészeti és hittudományi képzés folyt. 1940-ben a kolozsvári egyetem újjászervezésével és a szegedi egyetem felállításával összefüggésben a bölcsészkar működését felüggesztették. A kar tanárai átkerültek Szegedre. 1948-tól a pedagógiai főiskola vette át némiképp szerepét. 1949-ben az evangélikus hittudományi kar kivált, majd 1951-től az orvosi kar önállóvá válásával kizárólag jogászképzés folyt. A közgazdaság-tudományi egyetem pécsi kihelyezett tagozatából 1975-ben jött létre a közgazdaság-tudományi kar, 1982-től a tanárképző kar összeolvadt a tanárképző főiskola oktatói gárdájával. 1991-től négy karon folyik az oktatás. A tanárképző kar helyén önálló bölcsészettudományi és természettudományi kar alakult.

Ir. SZABÓ Pál, A magyar királyi Erzsébet Tudományegyetem és irodalmi munkássága, Pécs, 1940; ENTZ Géza, Huszonöt év az Erzsébet Tudományegyetem Orvostudományi Karának múltjából, uo., 1943; BOROS István, Kísérletek az 1367-ben alapított pécsi egyetem visszaállítására, uo., 1968; RAVASZ János, Irodalmi élet a pécsi egyetemen a két világháború között = Honismereti írárok Baranyából, szerk. GÁBORI Imréné, uo., 1992. I. G.

JARNÓ József (Bp., 1904. máj. 5.-Bejrút, 1934. nov. 3.): költő, író. Iskoláit Bp.-en végezte. A Galilei-kör elleni per idején röpiratokat terjesztett, a büntetés elől kassai rokonaihoz menekült. 1922-1927 között a Kassai Napló szerkesztője. 1924-től a Kassai Renaissance Kultúregyesület elnöke, a Renaissance-könyvtár irányítója. Kapcsolatban volt a Sarlóval. A Couburg cég üzletkötőjeként halt meg tüdőgyulladásban. *Börtön* (1928) c. regényét Mikszáth-díjjal jutalmazták Bp.-en. Utolsó éveiben Martynovics Ignácról készült regényt írni; a Magyar Írásban közölt részletek ígéretesek voltak.

M. Prometheus, v., Kassa, 1927; Szakadó kötelek, r., uo., 1926; Ónarckép, v., uo., 1927; A gyár, r., Bécs, 1930; Magyar miniatűrök, elb., Kassa, 1931.

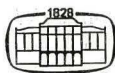
Ir. SZALATNAI Rezső, ~, MF 1934; CSANDA Sándor, Első nemzedék, Pozsony-Bp., 1962, 1982; FÓNOD Zoltán,

ÚJ MAGYAR IRODALMI LEXIKON

2

H-Ó

FŐSZERKESZTŐ
PÉTER LÁSZLÓ

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST